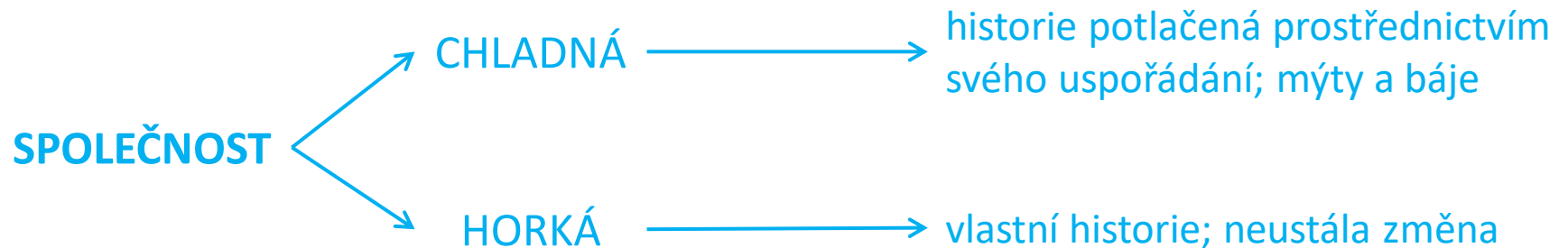

Člověk, kultura a společnost globální éry

Proměna kultury – cesta ke globální společnosti?

- žádná kultura není imunní vůči změnám → v průběhu času se kultury vyvíjejí a proměňují → **kulturní změny**
- aliterární společnosti často **mimo čas**, imunní vůči Evropanům/Západu → absence kulturních prvků vzniklých kontaktem s Evropany, které byly považovány za příměs; ignorace kulturních změn

- **Johannes Fabian** (*1937) – lokalizace „druhého“ do jiného času → mocenský základ antropologie → předmětem zájmu je „divoch či primitiv, jenž je situován do jinočasi“
- **allochronismus** – odmítání současnosti pozorujícího a pozorovaného → odejmutím času „druhého“ a jeho umístění mimo něj vytváří hranici mezi antropologem a „druhým“, ze kterého se stává objekt a předmět zájmu → exotičnost, svědci minulosti

Jak se kultury proměňují?

- vývoj každé kultury probíhá prostřednictvím kulturních změn → některé prvky se **vytrácí**, jiné se **mění** a některé jsou **nahrazeny** novými → cílem je nalézt **prvotní kulturní prvky** a poté sledovat změny, ke kterým v průběhu času došlo → vývoj a proměna kultury

VNITŘNÍ (ENDOGENNÍ) KULTURNÍ ZMĚNY

invence, inovace, reinterpretace, revitalizace

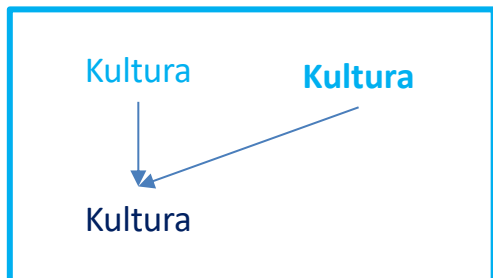

VNĚJŠÍ (EXOGENNÍ) KULTURNÍ ZMĚNY

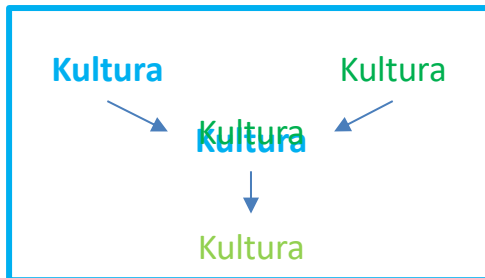
difuze, akulturace, asimilace

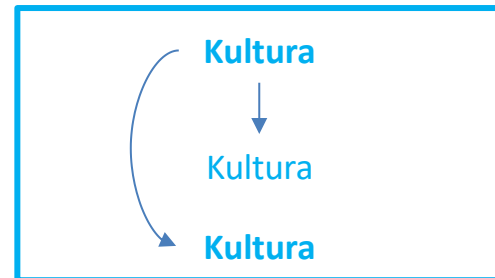
Typy kulturních změn

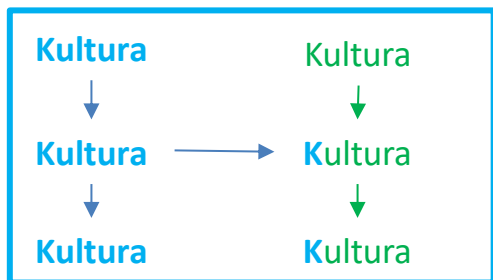
reinterpretace

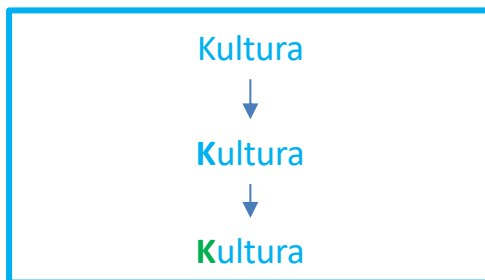
asimilace

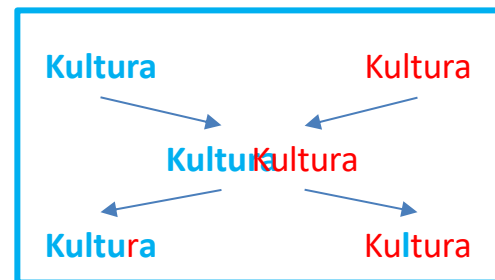
revitalizace

difuze

inovace

akulturace

Šíření kulturní změny

- kulturní změny jsou vždy procesem **difuze inovace** a lze je popsat jako **prosazování a šíření inovace** v kultuře a mezi kulturami
- **DIFUZE** – proces, jímž je v průběhu času inovace prostřednictvím určitých cest komunikována mezi příslušníky sociálního systému
- **INOVACE** – idea, postup či předmět, jež jsou chápány jako nové jedincem či skupinou, jež je přijímají za své
- inovace se šíří postupně a skupina ji nepřijme naráz; míra přijetí roste postupně až dosáhne kritické hranice, kdy lze inovaci považovat za prosazenou

inovátoři → ranní příjemci → raná většina → pozdní většina → opozdilci

- o přijetí inovace rozhoduje řada faktorů, zejména způsob, jakým je komunikována, a kultura, v níž se prosazuje; inovace může selhat

Šíření kulturní změny

- v praxi se s čistými typy kulturních změn zpravidla neseťkáme, neboť jsou ovlivněny jak externími, tak i vnitřními faktory
- ne každá inovace, difuze, invence vede ke kulturní změně → společnost musí být nastavena tak, aby se případná změna ujala a předávala do dalších generací

Akulturace

- stav, kdy kulturní změny ve společnosti jsou způsobené přímým intenzívním kontaktem s odlišnými kulturami/společnostmi
- jedná společnost, která je v kontaktu s jinou, je **mocnější a dominantnější**
- extenzívní kulturní výměna ve vztahu **nadřazený – podřízený**

- dominantní společnost často využívá při šíření kulturních prvků **sílu/moc** (konkvista, kolonizace)
- akulturace probíhá také **nenásilnou formou** – přejímání některých výhodných prvků z dominantní společnosti:
 - technologie (np. GPS navigace, zemědělské inovace apod.)
 - chování (np. styl jednání, odívání, hudba, apod.)
 - ideje

- častá je snaha „podřadnější“ skupiny asimilovat, začlenit do dominantní kultury

- multikulturalismus

Akulturace

- šíření euroamerické kultury, idejí a technologií → dominance, mocenské zájmy, globalizace
- humanitární organizace a akulturace imigrantů

Existují původní nedotčené kultury/společnosti?

- neexistují žádné původní a nedotčené kultury, žádná není imunní vůči změnám, každá kultura představuje stávající výsledek historického vývoje

Ralph Linton
(1893-1953)

*One Hundred Per Cent
American (1937)*

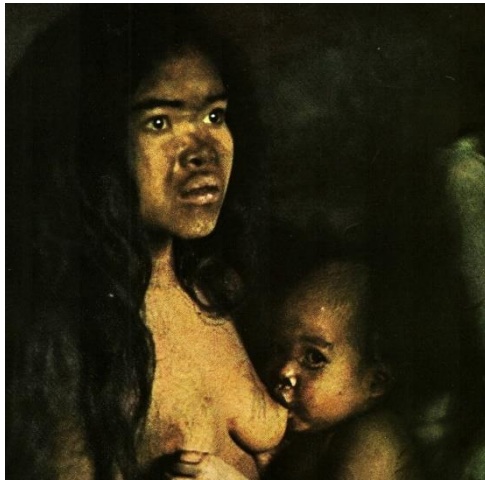

Kauza Tasadajové

kristují původní kultury nedotčené „bílým“ mu

1971 Filipíny – izolovaná skupina 26
jedinců původních obyvatel

Manuel Elizalde (1917-1997)
PANAMIN

Globalizace – „lidská společnost“?

- vzniká „lidská společnost“
- nové formy lidského sdružování, které působí po celé planetě
- svět se stává jediným sociálním systémem, v němž jsou takřka všichni propojeni nejrůznějšími vazbami a závisí jeden na druhém
- žádná společnost na Zemi již nežije úplně oddělená od ostatních
- základní problémy lidského života dnes nutně nabývají globálního charakteru

Globalizace – „lidská společnost“?

- od počátku 16. století
 - ideologicko – dobovačná fáze
 - průmyslová fáze
 - ekonomická neoliberální fáze
- difuze kulturních prvků neznamená jejich začlenění v nezměněné verzi
- modifikace a reinterpretace kulturních prvků pod vlivem silné akulturace
 - ✘ šíření nemocí (HIV, SARS, MERS, COVID-19), odlesňování, „otrocká“ práce, ekonomická a sociální nerovnost
 - ✚ prodloužení délky života, šíření západního typu medicíny, nových objevů a vynálezů
- šíření původních idejí, hudby, umění lidskou migrací do nového prostředí, kde se uchytí nebo zaniknou

Světový systém a dominance Západu

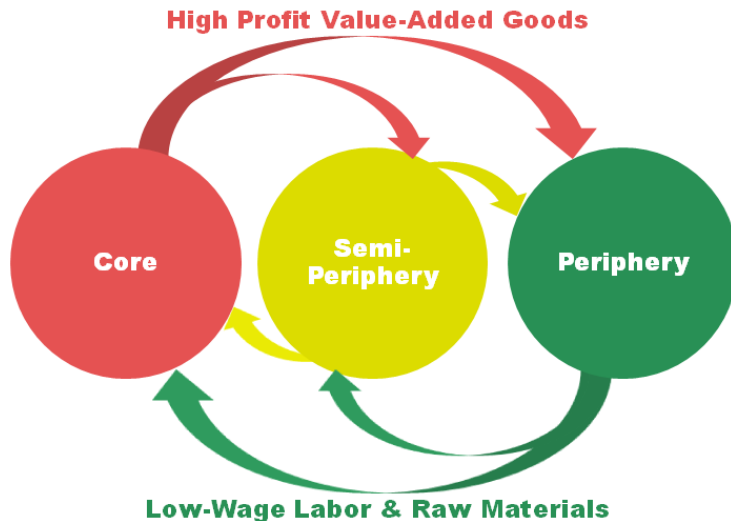
- makrohistorická perspektiva při studiu ekonomických systému a jejich vzájemných vztahů → ekonomická dominance Západu
- vývoj kapitalistického systému v perspektivě *long durée* (dlouhodobé trvání) → dlouhodobé utváření hospodářských, politických a sociálních struktur
- moderní kapitalistický systém je důsledkem dlouhodobého působení tří nezávislých faktorů, které se objevily na počátku novověku – (a) feudální krize, (b) zhoršení klimatických podmínek v Evropě a (c) stagnace zemědělské produkce → vznik **světového systému**

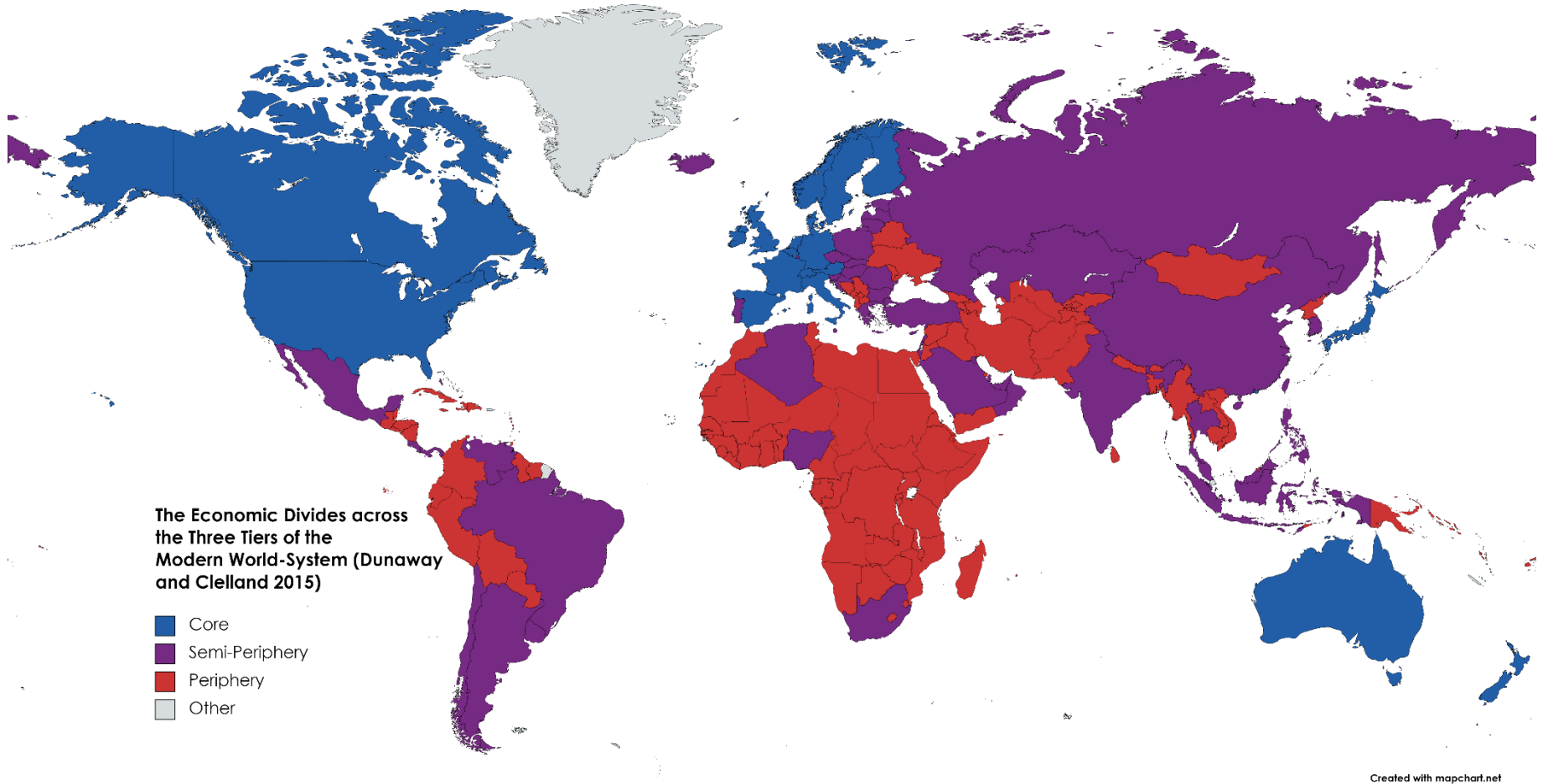
**Immanuel M. Wallerstein
(1930-2019)**

- (1) geografická expanze Západu zámořskými cestami → kolonizace nových území
- (2) kontrola pracovní síly mzdou, nevolnictvím a otrokářstvím
- (3) silná státní správa
- (4) vznik a rozvoj politicky nezávislého mezinárodního obchodu umožňující vytvářet zisk

Světový systém a dominance Západu

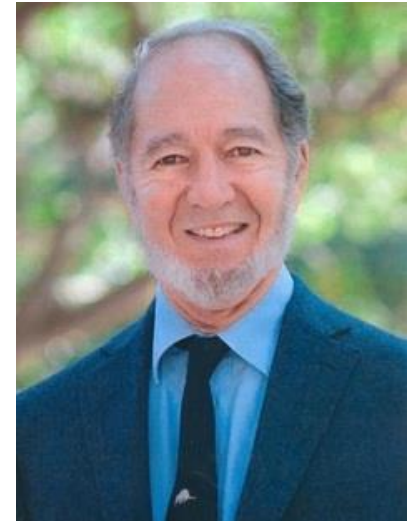

- Anglie, Francie a Nizozemí → jádro
 - mocnosti **jádra** – silný státní aparát, produkce a spotřeba luxusního zboží, hlavní centra směny a zdroj kapitálu
 - oblasti **periferie** – závislost na jádru; absence silného státu, zdroj surovin, levné pracovní síly a vyprodukované nadhodnoty
-
- světový systém má podobu geografické ekonomické dělby práce, jež je nerovná a hierarchizovaná; systém má tendence rozpínat se do **vnějších oblastí**, jež netvořily součást světového systému
 - bipolarita **jádra** a **periferie** tvoří dynamiku systému; **semiperiferie** → J i P mohou měnit své postavení a mocenské vztahy mezi aktéry jsou udržovány setrvačností

Velmocenské postavení Západu

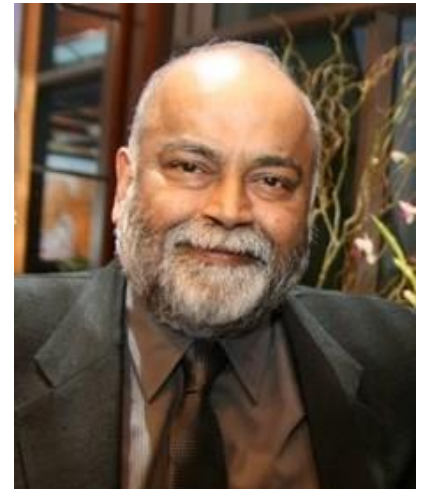
- současné uspořádání jako důsledek geografického a environmentálního determinismu
- dominance euroamerické civilizace díky příznivým klimatickým a geografickým podmínkám Eurasie → více živočišných i rostlinných druhů → domestikace
- delší osa západ – východ prospěšná šíření domestikovaných zvířat i rostlin, které se šíří ve stejném klimatickém pásu
- k převaze Západu pomohl také výskyt přirozených bariér → národní státy, stimulace invence a inovace → ocel a zbraně → ovládnutí světa
- asijské země se díky své vlastní politice dobrovolně izolovaly, ačkoliv se nacházely ve stejných podmínkách jako Západ → zaostalost
- podobné uspořádání světových sil může nastat v podobných geografických a environmentálních podmínkách

Jared M. Diamond
(*1937)

Jak studovat globální propojení?

- při studiu globální společnosti již nestačí běžné modely (centrum – periferie, migrace push – pull) → nedochází k homogenizaci kultury westernizací a globální kulturní proudy vedou k hybridizaci a deteritorializaci identit
- panorámata (*scapes*, krajiny) – vlastnosti globálních kulturních proudů, kde se nejedná o objektivně dané vztahy; (a) etnické (*ethnoscape*), (b) mediální (*mediascape*), (c) technické (*technoscape*), (d) finanční (*fincscape*) a (e) ideové (*ideoscape*)
- krajiny lidí, médií, technologií, financí a idejí tvoří základní stavební kameny, z nichž vznikají „představy světa“, jež jsou konstrukcí povstávající ze situovanosti aktéru a jejich hledisek
- již nežijeme v lokálně situovaných představách společenství, nýbrž v deteritorializovaných představách světa
- krajiny lidí, médií, technologií, financí a idejí zapříčinily dezorganizaci kapitalismu, který zahrnuje předěly mezi ekonomikou, kulturou a politikou

Arjun Appadurai (*1948)

Jak studovat globální propojení?

- kaleidoskop globálního propojení
- **zóny nešikovného zapojení** (*zone of awkward engagement*), kde dochází ke tření různých lokálních, regionálních a globálních propojení a sil
- tam, kde nic neběží hladce, dochází ke tření a vzniká teplo jako výsledek pohybu → np. proměny krajiny Kalimantanu
- k proměnám krajiny dochází následkem působení nadnárodních těžařských společností, vlivu korporátního kapitálu, činností environmentálních aktivistů, korumpovaných státních úředníků a vesničanů → zóny nešikovného zapojení
- krajina deštných pralesů na Kalimantanu (lokální) se mění vlivem globálního propojení, jejichž součástí tvoří mezinárodní vědecká komunita, zlatokopové, studenti, advokáti pracovníků v kaučukovém průmyslu a mnoho dalších

Anne L. Tsing
(*1952)

Globalizace – antiglobalizace – alterglobalizace

- přirozený proces, při němž dochází k neustálému celosvětovému šíření volnotržního hospodářství, liberální zastupitelské demokracie a volné soutěži různých ekonomických a politických modelů → liberálně-demokratický kapitalismus jako světový názor (→ **globalizace**)
- nejedná se o přirozený proces, ale o mocenské prosazování určitého ekonomického a politického modelu (kapitalismu), v němž ti, co mají moc, z něj na úkor těch, co moc nemají, profitují → globalizace kapitalismu není přirozená, ale je výsledkem určitého mocenského uspořádání ve společnosti, a je tedy změnitelná či odvratitelná (→ **antiglobalizace, antikapitalismus**)
- mezi těmito dvěma antagonistickými definicemi existuje třetí, sociálně demokratická → globalizace je neodvratitelný proces, ale jde o to jej polidštit a zhumanizovat; stoupenci z řad nevládních organizací (NGO) či odborů → “globalizace s lidskou tváří” (→ **alterglobalizace**)

„Another world is possible“ - alterglobalismus

- alterglobalistická hnutí bojují za globální spravedlnost (→ Global Justice Movement)
- boj proti „neoliberální kolonizaci světa“, „hegemonickým snahám nadnárodních institucí“, „diktátu globálního kapitalizmu“, „uniformitě kultury“, „sociální a ekonomické nerovnosti“ ad.
- alterglobalisté tvoří různorodou mozaiku společenských skupin vycházející z jejich síťového a nadnárodního charakteru a jejich spojení s dalšími společenskými hnutími:
 - anarchismus
 - ekologická hnutí
 - protivojenská hnutí, pacifismus
 - kulturní a politická hnutí
 - levicová hnutí
 - feministická hnutí
 - místní/lokální hnutí
 - domorodá hnutí
- alterglobalistická hnutí zahrnují široké spektrum aktivit – od masové mobilizace (demonstrace lokální i zahraniční/globální) po shromáždění a diskuzní fóra o důležitých společenských, ekologických, hospodářských, ekonomických či politických záležitostech

„Another world is possible“ - alterglobalismus

- heterogenita alterglobalistických hnutí (vně i uvnitř) → boj „několika Davidů s jedním Goliášem“
- hnutí aktivní jak na lokální, tak i na globální scéně (→ např. *OWS*, *Giles Jaunes*, *CHAZ*)
- společným rysem většiny hnutí je boj proti globálnímu neoliberalismu, kapitalismu, korporacionismu, boj za lidská práva, ekonomickou spravedlnost, ochranu životního prostředí apod.

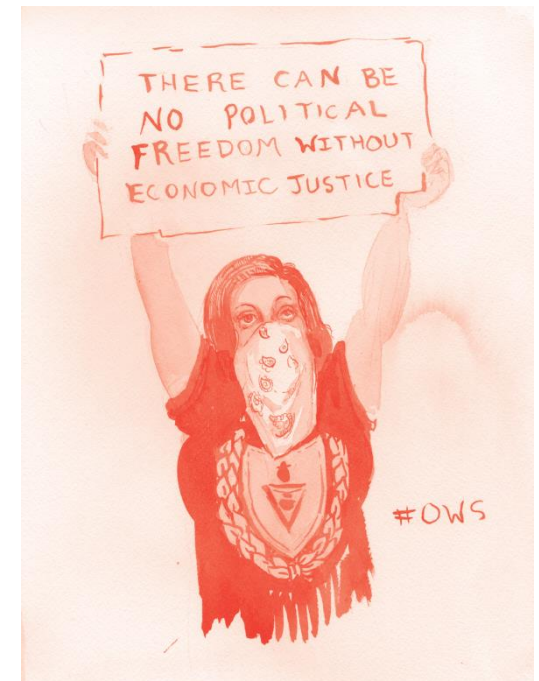
od upírání lidských práv v Palestině, přes ochranu přírodního prostředí v Amazonii, globální finanční krizi, společenské nepokoje v severní Africe až po válku v Sýrii a Ukrajině

- vytváří se nový pohled na svět, tedy „jaký je, jakým má být i jakým způsobem se má změnit“

ALTERGLOBALISMUS

x

ANTIGLOBALISMUS

Occupy Wall Street, 2011

Giles Jaunes, 2018-současnost

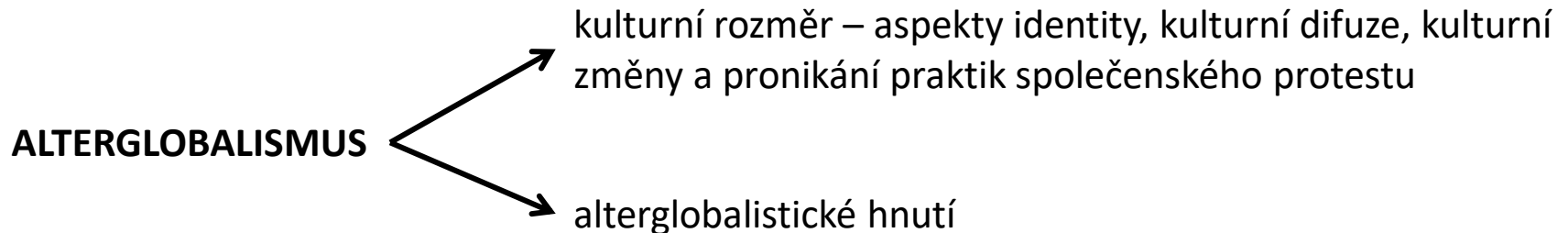
Capitol Hill Autonomous Zone, 2020

Válka proti Ukrajině, 2022-současnost

Antropologie alterglobalismu

- studium nových hnutí, vč. alterglobalistických, představuje jednu z forem společenských hnutí, která nacházíme v různých kulturách a společnostech
- studia společenských hnutí prakticky ve všech oborech zabývajících se společností a kulturou → různé přístupy, metody a otázky → interdisciplinární charakter
- antropologie se zprvu soustředila na studium společenských hnutí v mimoevropských kulturách → domorodá hnutí – cargo kulty, peyotismus
- nové politické, ekonomické, technologické kontexty → poststrukturalismus, postkoloniální studia, *writing culture*, kulturní studia

Janet Conway (*1963), Jeffrey Juris (*1971), David Graeber (1961-2020), Manon Boulianne, Gwyn Williams , Chris Knight (*1942)

Antropologie alterglobalismu

- antropologická alterglobalistická literatura má často angažovaný charakter → je psaná z pohledu (1) výzkumníka i (2) aktivního účastníka hnutí

David Graeber (1961-2020)

- jeho práce slouží nejen odborné veřejnosti, ale také samotným aktivistům (→ „řečník anarchistů i alterglobalistů“)
- ve své práci se odklání od antropologie jako „objektivní“ a „odstup udržující“ vědy → antropologie je určena pro to, aby „působila bez pravidel“, resp. je „podlamovala“, a cílem je „ukazovat na arbitrárnost sociokult. regulativů“
- nová, alternativní, antropologická teorie – antropolog nemůže být lhostejný vůči globálním hnutím, která demaskují nespravedlnost současného světa

Occupy Wall Street Movement – 17. září 2011

<https://www.youtube.com/watch?v=KFOwCi6yrSs>

<http://www.ceskatelevize.cz/porady/1097181328-udalosti/211411000101002/video/173191>

Kulturní rozmanitost v budoucnosti

- dnešní svět se „zmenšuje“ a „zkracuje“
- vzniká uniformní globální kultura
- předpoklad vzniku jednotné (globální) kultury vs. předpoklad vzniku větší kulturní rozmanitosti

- stále se udržuje jedinečná kulturní identita některých společností

- v budoucnu snaha objevit dílčí okolnosti, které vedly ke vzniku kulturních změn

**ALTERGLOBALIZAČNÍ
HNUTÍ**

GLOBALIZACE

ETNOGENEZE

**REVITALIZAČNÍ
HNUTÍ**